

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” - CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ
DE TEOLOGIE

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

Universalitatea mântuirii și
înnoirea lumii după Profetul Isaia

COORDONATOR:

Prof. univ. dr. pr. Emilian CORNIȚESCU

DOCTORAND:

Pr. Georgian ALEXANDRESCU

CONSTANȚA
2016

CUPRINS

INTRODUCERE

1. Argumentul și obiectivele cercetării
2. Actualitatea și relevanța temei în contextul cercetării actuale
3. Metodele de cercetare utilizate

CAPITOLUL I - CADRU ISAGOGIC LA CARTEA ISAIA

- 1.1. Isaia - „evangelistul Vechiului Testament “. Omul și profetul
- 1.2. Contextul istorico-politic al activității profetice a lui Isaia
- 1.3. Cartea Isaia în orizontul criticii biblice
 - 1.3.1. Referințe despre autorul cărții: dovezi ale paternității isaiene
 - 1.3.2. Remarci isagogice asupra capitolelor 40-55 / 56-66 și Deutero-Isaia
 - 1.3.3. Data redactării cărții Isaia: context politico-religios
 - 1.3.4. Schița conținutului cărții Isaia
 - 1.3.4.1. Profetii privitoare la societatea contemporană a lui Isaia 1,1-35,10 23
 - 1.3.4.2. Capitole istorice, 36,1-39,8
 - 1.3.4.3. Profetii care presupun exilul babilonian, 40,1- 55,13
 - 1.3.4.4. Diferite profetii cu perspectivă eshatologică 56,1-66,24
 - 1.3.5. Mesajul și tematica cărții lui Isaia pentru evrei și întreaga umanitate 25
 - 1.3.5.1. Tema istorică (capitolele 1-39)
 - 1.3.5.2. Tema mesianică (capitolele 40-55) 30
 - 1.3.5.3. Tema eshatologică (capitolele 56-66)
- 1.4. Mesajul universalității mântuirii expus de Isaia
 - 1.4.1. Isaia 25, 6-9: la mântuire sunt așteptate toate popoarele
 - 1.4.2. Chemarea isaiană la pocăință adresată întregii umanități - depășirea singularității spre orizontul universalității mântuirii

CAPITOLUL II - DIMENSIUNEA ORIENTATIVĂ A PROFEȚIEI ISAIENE ÎN ORIZONTUL MÂNTUIRII OMULUI. IMPLICAȚII SOCIO-RELIGIOASE ÎN RELAȚIA OMULUI CU DUMNEZEU

- 2.1. Istoria tensiunii între cădere și ridicare: consecințele păcatului și necesitatea restaurării relației omului cu Dumnezeu
- 2.2. Profetismul - dimensiune fenomenologică anticipativă a răscumpărării umanității din păcat
 - 2.2.1. Profetismul - o evaluare conceptuală și funcțională
 - 2.2.2. Profetia – orizont eshatologic în temporalitatea istorică
 - 2.2.3. Profetiile - factor de stabilitate și normativitate a vieții religioase vechitestamentare
 - 2.2.4. Criterii pentru mesianitatea unei profetii din Vechiul Testament
- 2.3. Mesia - realitate istorico-personală și factor stabilizator și integrator al conștiinței religioase israelite
 - 2.3.1. Mesia și mesianism - cadru conceptual biblic

2.3.2. Καίτοι οὐκ ἁμάρτυρον αὐτὸν ἀφῆκεν ἀγαθοῦργων („El nu S-a lăsat pe Sine nemărturisit [la neamuri]” (Faptele Apostolilor 14,17): Speranța mesianică permanentizată în conștiința religioasă lumii

2.4. Protoevanghelia - cadru exegetic la Facere 3,15

2.5. Binecuvântarea lui Noe (Facere 9, 25-26) - permanentizare a mesianității în planul istoriei

2.6. Hristos, Adam cel Nou: Mesia cel promis și Mântuitorul omului. Referințe exegetice la Romani 5, 12-21

CAPITOLUL III - UNIVERSALITATEA MÂNTUIRII OPERATĂ DE EBED-YAHWE. ISTORICITATE ȘI TEOLOGIE

3.1. Mântuirea popoarelor în viziunea profetului Isaia

3.1.1. Mântuirea în orizontul teologiei Vechiului Testament. Precizări conceptuale⁸⁷

3.1.2. Jertfă și mântuire: imposibilitatea jertfei de a recondiționa starea umanității din păcatul primordial

3.1.2.1. Un cadru al fenomenologiei jertfelor: semnificația jertfei în conștiința religioasă a lumii

3.1.2.2. Semnificația primară a jertfei: act original de deschidere și comunicare, de împlinire prin dăruire

3.1.2.3. Semnificația jertfei de a fi bineplăcuți înaintea lui Dumnezeu: Πίστει πλείονα θυσίαν Ἀβελ παρὰ Κάιν προσήνεγκεν τῷ θεῷ (Ev 11,4)

3.1.2.4. O scurtă incursiune conceptuală în terminologia mozaică a jertfelor: qorban, ‘usseh, zebah, zabah, ‘ola

3.1.2.5. Jertfele religioase - structură a relației omului cu Yahve prin Legământ 105

3.1.2.6. Sensul tipic al jertfelor Vechiului Testament

3.1.2.7. Conversia de la jertfă la milă: o paradigmă asumării condiției umane în orizontul voinței divine

3.2. Emanuel ca Mesia – profeția răscumpărării în orizontul dreptății lui Yahwe

3.2.1. Emanuel – precizări conceptuale și istorico-sociale. Referințe la teologia biblică contemporană

3.2.2. Cadru hermeneutic la Isaia 7,14

3.2.3. Isaia 9, 5-6 - coordonate ale lui Emanuel-Mesia: „Înger de mare sfat, Sfetic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie”

3.3. (Ebed-Yahve) - portretul asumării mântuirii universale de către Mesia

3.3.1. Considerații asupra paternității textuale ale cântecelor despre Robul Domnului (Is 42,1-4, Is 49,1-6, Is 50,4-11, Is 52,13-53,12)

3.3.2. Ebed-Yahve - subiect al istoriei sau al profeției?

3.3.3. - persoană singulară sau personaj colectiv?

3.3.4. Ebed-Yahve - misiune națională sau universală?

3.3.5. Dimensiunea universală a activității restauratoare a lui Ebed-Yahve

3.3.5.1. Valențele mesajului Robului Domnului: mântuirea tuturor oamenilor. Argumentare

3.3.5.2. Întreita slujire a lui Ebed-Yahve

3.3.5.2.1. Ebed-Yahve ca Profet

3.3.5.2.2. Ebed-Yahve ca Preot

3.3.5.2.3. Ebed-Yahve ca Rege

3.4. Receptarea ideii de mântuire în teologia isaiană - „pacea mesianică” ca restructurare a omului și a creației

3.5. Înnoirea lumii în Mesia Hristos

CAPITOLUL IV - ÎNNOIREA LUMII ÎN ORIZONTUL ESHATOLOGIC AL PROFEȚIILOR PROOROCULUI ISAIA

4.1. Repere exegetice la Isaia 65,17 („pentru că eu voi face ceruri noi și pământ nou”) - evenimentele eshatologice ca și condiții preliminare ale înnoirii lumii

4.1.1. ἔσχατος în vocabularul biblic - variațiuni semantice

4.1.2. Elemente eshatologice în profețiile Vechiului Testament - semnificații teologice biblice

4.1.2.1. Realitatea eshatologică - anticipare și confirmare în linie temporală

4.1.2.2. O configurație eshatologică la profeții Vechiului Testament

4.2. Eshatologia și implicațiile religioase morale în viziunea profetului Isaia 194

4.3. Timpul mesianic și timpul eshatologic

4.4. Înnoirea lumii ca o ajustare a condiției de existență a creaturii în orizontul păcii și al izbăvirii prin Mesia

4.4.1. Mântuirea lui Israel văzută ca o nouă creație

4.4.2. Pacea mesianică la profetul Isaia - rearmonizarea primordială a creaturii (Is 2,4)

4.4.2.1. Pacea - semnificație în teologia biblică

4.4.2.2. Dimensiunea universală a „Împărăției Păcii”

4.4.2.3. Elogiul păcii mesianice - comentariul Sf. Vasile cel Mare la Isaia 2,4 211

4.4.2.4. Universalitatea păcii la Isaia 11, 6-9

4.4.3. Înnoirea lumii la Isaia și „Împărăția lui Dumnezeu”

4.4.3.1. Joncțiunea realității anticipate în Vechiul Testament în realitatea eshatologică nouetestamentară

4.4.3.1.1. Împărăția lui Dumnezeu, Împărăția Cerurilor - precizări conceptuale

4.4.3.1.2. Împărăția lui Dumnezeu în Vechiul Testament

4.4.3.1.3. Împărăția mesiană a păcii și Împărăția lui Dumnezeu (hē basileia tou theou) - condiția creaturii în plenitudinea ei existențială și dimensiunea ei universală

4.4.3.2. Destinul creației: transfigurare și înveșnicire în teologia Sfinților Părinți

4.4.3.2.1. Coordonatele cosmologiei creștine

4.4.3.2.2. Dimensiunea teonomă a creației în cosmologia ortodoxă

4.4.3.2.3. Structura ontologică a universului: rațiunile divine

4.4.3.2.4. Unitatea creaturii în Iisus Hristos ca Logos Creator și Mântuitor 246

4.4.3.2.5. Transfigurare în înnoirea harului divin

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare

A. Ediții ale Sfintei Scripturi

B. Literatură patristică

II. Dicționare, enciclopedii, lexicoane

III. Comentarii biblice

IV. Lucrări, studii, articole

Vechiul Testament este prin excelență istoria mântuirii omului. Paginile sale trasează traiectoria istorică a relației omului cu Dumnezeu, relație în care omul își găsește identitatea de creatura a lui Dumnezeu, de persoană chemată la nemurire. În această mișcare de valorificare și actualizare a „chiupului” în „asemănare” omul a eșuat prin păcat. Percepția primordială viz-a-viz de nemurire a fost deformată, dar nu într-un tot neînțeleasă. Credința în nemurire se păstrează, deși la un nivel redus de înțelegere a ei, această idee fiind susținută și actualizată de făgăduința unui Răscumpărător, Mesia, care va redresa condiția de păcat în care se află omenirea într-o certitudine a trăirii veșniciei. De aceea credința despre viața viitoare, foarte vagă în primele cărți ale Vechiului Testament, dar prezentă, prinde un contur mai pregnant prin prooroci, ea fiind deplin înțeleasă și trăită în învățătura lui Mesia, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Scopul tratării acestei teme în dublă conotație tematică - universalitatea mântuirii și înnoirea lumii - este acela de a evidenția faptul că profețiile vechitestamentare se adresează întregii umanități: de la particularitatea socio-religioasă a evreilor, profețiile isaiene se articulează într-un orizont mult mai general, în fond vizează „toate neamurile”. Dumnezeu nu este un Dumnezeu circumscris unei singure nații, ci este Dumnezeul întregii umanități în calitate de unic Creator, unic Dumnezeu, unic Mântuitor. În Isaia, se argumentează cel mai bine universalitatea mântuirii pe adevărul monoteismului. Nu în ultimul rând, evenimentul eshatologic al înnoirii lumii este cel mai bine conturat la Isaia: pacea mesianică nu este doar o stare de armonie din punct de vedere socio-politic, ci o transfigurare a conștienței creaturii într-o nouă stare existențială.

Pacea mesianică este opera lui Mesia. Așadar, starea definitivă a oamenilor va fi marcată în primul rând printr-o mare sfințenie. Această aspirație a format sufletul mesianismului și i-a dat adevărata, cea mai înaltă sa valoare. În același timp, cei care vor fi sfinți, beneficiarii împărăției mesianice, vor fi într-adevăr fericiți, căci bucuria principală va decurge din sfințenie, că aceasta va avea ca urmare unirea cea mai intimă cu Dumnezeu și care, ca în timpul exodului, va fi aproape de poporul său sub forme vizibile (Is 4, 5-6) și va pregăti în Sion o sărbătoare mare pentru toate popoarele (Is 35, 6) și va iubi pe ai săi precum iubește logodnicul pe logodnica sa (Is 65, 5). Pentru prima dată la Isaia 27, 24, se arată că Dumnezeu promite celor care l-au slujit cu credință în timpul vieții că ei vor învia în ziua arătării sale (Is 26, 19). Proorocirea lui Isaia a fost cuvântul inspirat de Domnul, pentru că s-a împlinit întocmai. Este posibil ca Mântuitorul să fi avut în minte cuvintele proorocului de la cap. 2, 2-3. Când vorbește celor doi ucenici în drum

spre Emaus tâlcuindu-le scripturile de la Moise și toți proorocii și când, arătându-se apoi ucenicilor Săi, le dă porunca să propovăduiască în numele Lui la toate neamurile începând de la Ierusalim (Luca 24, 27).

În fond, această nouă stare, această împărăție mesianică a păcii, în care pacea își regăsește semnificația existențială, este particularitatea profețiilor mesianice isaiene, alături de portretul lui Ebed-Yahve. Isaia anunță că această împărăție va veni, va avea centrul la Ierusalim, va fi o împărăție a păcii și a înfrățirii, chiar și în lumea irațională a Împărăției spiritual a Harului și universal; în ea vor fi cuprinse toate popoarele și va dura în veci. Întemeietorul acestei Împărății va fi de origine divină, dar după trup va fi din sânul poporului ales, din neamul lui David, din Sfânta Fecioară, va fi un copil minunat cu plenitudinea darurilor divine, peste El sunt cele șapte Duhuri ale lui Dumnezeu, El întemeiază o Împărăție a păcii, desăvârșește credința teoretic și practic, este izvorul Apei celei Vii, este Doctorul prin excelență al trupurilor și al sufletelor. El nimicește moartea pe vecie, este piatra din capul edificiului pe care-l întemeiază - Biserica. Aduce pacea și înțelegerea între conducători și supuși. Lucrarea Sa este pregătită de Ioan Botezătorul, fii faza a doua a lucrării Sale de răscumpărare, Mesia ia chipul Robului lui Dumnezeu. În acest scop el vine ca un Păstor bun și grijuliu pentru turma Sa: predică în liniște, aduce lumină în lume, slobozește din temnița păcatului, se aduce pe Sine jertfă, rabdă Patimi pe nedrept, aduce Marea Jertfă pentru toți păcătoșii. Împărăția Sa, de după învierea Sa, cuprinde toate popoarele, are un nume nou, este Noul Ierusalim, este universală și veșnică. Este o împărăție spirituală a Harului. Ea se va desăvârși la a doua Venire a Domnului nostru, Iisus Hristos, când se vor face ceruri noi și un pământ nou, în care vor locui dreptii.

În această ordine de idei, se poate contura linia mesianismului la Isaia:

1. Sfântul Ioan Botezătorul îl arată pe Mântuitorul zicând : «Iată Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii» (I, 29); 2. Mântuitorul a arătat că Împărăția a venit (Luca IV, 18-19 ; Ioan IV, 25-26) și a probat că El este Cel așteptat; 3. Apostolii au predicat că Hristos a adus Mântuirea atât de des anunțată și așteptată cu ardoare: toate promisiunile s-au realizat în El (II Cor. I, 20); 4. Așa cum au zis profeții, împărăția lui Dumnezeu a fost îmbrățișată de toată lumea; 5. Membrii ei sunt din toate popoarele; 6. Credința într-un singur Dumnezeu a înlocuit cu o rapiditate miraculoasă idolatria și s-a întins peste tot pământul; 7. Cultul a devenit mai interior și mai pur, constând în special, din împlinirea voii sfinte a lui Dumnezeu; 8. În noua împărăție a lui Dumnezeu Iisus-Mesia, ocupă un loc unic. În Iisus, Mesia al profeților a venit într-adevăr»; 9. El

s-a născut dintr-o Fecioară, la Betleem, fiind deci din neamul lui David; 10. Are natură divină, încât David îl numește «Fiul lui Dumnezeu», iar Isaia «Dumnezeu Tare»; 11. El a învățat adevărul ca nimeni altul, a câștigat pe toți oamenii, mai ales pe păcătoși, prin bunătatea și sfințenia Sa, a sfârșit viața Sa aducându-se Jertfă de Răscumpărare pentru păcatele lumii; 12. Milioane de oameni L-au recunoscut ca Mântuitorul lumii.

În concluzie, ca obiective prime ale cercetării noastre menționăm:

1. Argumentarea universalității mântuirii la Profetul Isaia pe argumentul monoteismului;
2. Corelarea universalității mântuirii cu evenimentul eshatologic al „înnoirii”, care vizează în fond întreaga creatură;
3. Demonstrarea faptului că opera răscumpărătoare și mântuitoare a lui Ebed-Yahve vizează întreaga umanitate și că Ebed-Yahve depășește orice pretenție de a fi încadrat ca identitate națională și colectivă. Robul Domnului este Mesia Iisus Hristos.
4. Demonstrarea faptului că „înnoirea lumii” este nu un simplu eveniment din viitor, ci are o semnificație profund existențială ca o condiție primordială în care totul se va armoniza în pace.

Prezenta teză de doctorat, intitulată *Universalitatea mântuirii și înnoirea lumii după Profetul Isaia*, își propune o valorificare a acestui mod de recuperare a omului din condiția păcatului și ajustarea lui în orizontul relației primordiale cu Dumnezeu. Această acțiune aparține Creatorului și ea se desfășoară progresiv. Din aceste considerente, cărțile Vechiului Testament relevă o acțiune pedagogică și continuu susținută din partea lui Dumnezeu, fapt probat prin incursiunea Sa decizională în istoricitatea universului poporului ales, incursiune exprimată prin profeți.

Așa cum se poate observa, titlul general al tezei de doctorat propune o dublă analiză, care, în fond, vizează sinteza teologică a Vechiului Testament. Trebuie menționat faptul că cercetarea noastră se rezumă la Profetul Isaia, ca unul care a exprimat voia divină poporului evreu în condiții socio-istorice dintre cele mai dificile. Isaia, numit și „evangelistul Vechiului Testament” a jucat un rol providențial în conservarea verticalității religioase a poporului ales prin atitudinea sa, dar, în egală măsură, a fost cel care a prezentat și reînnoit în cea mai clară acuratețe promisiunea venirii unui Mesia, promisiune care a concentrat orizontul social și religios al evreilor în întreaga lor istorie.

Isaia, într-o manieră paradigmatică în baza inspirației sale de către Dumnezeu asupra evenimentelor viitoare, a fost o referință în conservarea identității naționale iudaice, dar care, în același timp, a articulat pe scena politico-religioasă a lumii de atunci un mesaj cu totul nou pentru umanitate: universalitatea mântuirii. De la circumferința particulară a promisiunii mesianice rezervată cumva exclusiv evreilor, Isaia recalibrează mesajul mântuirii pe un plan universal: este poate pentru prima oară când Dumnezeu vorbește prin Isaia întregii umanități, în sensul că întreaga umanitate, toate neamurile, toate popoarele sunt obiectul răscumpărării de către Mesia. Isaia mută accentul de pe identitatea particulară sau locală pe cea universală.

În altă ordine de idei, cea de-a doua componentă a titlului vizează un eveniment prin excelență eshatologic: „înnoirea lumii”. Rațiunea fiecărei profeții era de a anticipa evenimentele viitoare nu ca simple fapte ale istoriei, ci ca evenimente cu impact și destinație existențială pentru omenire. Această înnoire a lumii anunțată de Isaia la sfârșitul veacurilor este în fond aceea transfigurare a universului, a întregii ordini create, anunțată și în *Apocalisă* în „cer nou și pământ nou”; o nouă ordine de *a fi* a tot ceea ce există, a ceea ce *este în ființă*.

Ciclul profețiilor mesianice din cartea profetului Isaia se deschide cu anunțul că va veni Împărăția mesianică și că centru ei va fi Ierusalimul. Astfel la Isaia II, 2- 4, citim: «În zilele cele de apoi muntele Casei Domnului va fi mai ridicat decât toate vârfurile munților și se va înălța mai sus decât dealurile, și vor veni la el toate neamurile (v. 3). Popoarele se vor duce cu grămada la el și vor zice : «Veniți să ne suim la muntele Domnului, la Casa Domnului, la Casa Dumnezeului lui Iacob, ca să ne învețe căile Lui și să umblăm pe cărările Lui. Căci din Sion va ieși Legea, și din Ierusalim cuvântul Domnului: El va fi judecător al neamurilor, El va hotărî între un număr mare de popoare: așa încât din săbiile lor îmi vor făuri fiare de plug, și din sulilele lor cosoare: nici un popor nu va mai scoate sabia împotriva altuia, și nu vor mai învăța războiul (v. 4). «Zilele de apoi» înseamnă timpul viitor când Dumnezeu va plini tot ce a promis și se referă la epoca mesianică, «muntele Casei Domnului» este Sionul, pe care era zidit templul din Ierusalim. Acest munte va fi văzut din orice punct al pământului, pentru că în el se vor petrece evenimente așa de mari încât popoarele pământului vor veni năvalnic la fața locului. Este vorba de «Cuvântul Domnului = predicarea Evangheliei» (*Luca* XXIV, 47). Deci, popoarele vin fără rezervă și au același scop: ca să se închine casei lui Iacob, Templul din Ierusalim, deoarece de aici vine Legea-Torah, care învață pe om să facă voia lui Dumnezeu, precum și toate cuvintele Domnului ca ale unui Părinte.

Această Împărăție anunțată de profet, are ca Judecător pe însuși Domnul. Aici nu-i vorba de Judecata de Obște, ci de impunerea voinței Sale prin aprobarea virtuților și promovarea lor și dezaprobarea rătăcirilor. El este Judecătorul tuturor neamurilor pentru că este Creatorul și tatăl lor și va da o sentință binefăcătoare pentru toți. Va hotărî ca lumea să trăiască în pace. Deci va aduce bunul cel mai de preț și atât de dorit de către orice om. Profetul vede astfel întemeiată o nouă societate în care, în locul războaielor distrugătoare, să se instaureze pacea, care garantează propășirea muncii creatoare de bunuri materiale și aducătoare de fericire. Pentru că omul a fost creat să lucreze pământul și să-l stăpânească . Acest deziderat se va împlini când toate popoarele vor fi stăpânite de Hristos, care este pacea în mijlocul vrajbei omenești, zice Sf. Chiril al Alexandriei . După ce anunță această împărăție ideală a păcii și a dreptății, Profetul arată că întemeietorul ei este o persoană minunată, cu totul deosebită, care-și are obârșia în cer, dar care vine pe pământ și ia chip de roag (Fil. II, 7).

Acesta este «Odrasla Domnului» (Is IV, 1) plină de slavă și măreție dar care, venind pe pământ, se va naște din Fecioară, dintr-o anumită Fecioară «iată Fecioara a luat în pântece și va naște Fiul și vor chema numele Lui Immanuel = Dumnezeu este cu noi» (Is VII, 14). Fecioara despre care vorbește Isaia este o anumită fecioară în vârstă de măritat, dar care n-a avut vreo legătură cu bărbat. Noul Testament referă pe Fecioara la Maica Domnului (Matei I, 25) .

Isaia spune că Fecioara a luat, are deja în pântece și anunță astfel ceva deosebit, căci este nefiresc ca o fecioară să aibă prunc și mai ales, o fecioară care aparține viitorului. Poate fi vorba deci de conceperea din veci. Dacă profetul ar fi zis «va lua și va naște» n-ar fi anunțat nimic deosebit, căci era foarte natural ca o fecioară să nască după ce era însărcinată .

Pruncul care se va naște este un copil deosebit de alții, El este Odrasla ce răsare din tulpina lui Iesei, căci din neamul lui David, dar acest prunc, Immanuel este un copil - minune, căci pe umerii Săi stă toată răspunderea îndatoririlor unui Suveran dintr-o împărăție de proporții universale. Este semnificativă vorbirea la trecut : «născut, dat». În mintea sa luminată de Dumnezeu, profetul vede evenimentul realizat, copilul deja născut. Pruncul are cinci denumiri: 1. Minune, Fiul care se va naște va fi cu totul excepțional prin naștere, viață, modul cum sfârșește, prin rostul și menirea lui. 2. Sfetnic. Povățuitor pe calea cea bună (Mihnea IV, 2); (Ioan XIV, 6 : «Eu sunt Calea, Adevărul și Viața»). 3. Dumnezeu Tare = El ghibor = Dumnezeu puternic, spre deosebire de zei, care sunt ficțiuni neputincioase, Fiul are natură dumnezeiască . 4. Părinte Veșnic. Noțiunea de părinte implică ideea de bunătate, iubire, milă. Acestea sunt virtuți

netrecătoare la Immanuel : mereu bun, iubitor și plin de îndurare. Calificativul «veșnic» se referă la Immanuel și precizează atât originea cât și ființa aceluia. 5. Domn al Păcii. Este ultima denumire dată, prin aceasta arătându-se originea nobilă a lui Immanuel și că El va fi deținătorul unei mari demnități și Împărăția Sa va fi universală . Astfel că versetele 6 și 7 de la cap. IX la Isaia întregesc cap. VII, 14, la același profet subliniind faptul că Cel ce vine, vine de la Dumnezeu și este Dumnezeu, și ele se completează cu cap. XI, 1- 5, arătând, că, după trup, Mesia coboară din neamul David-ic, dar peste El se va odihni Duhul Domnului, Duh de înțelepciune și de pricepere, Duh de sfat și de tărie, Duh de cunoștință și de temere de Domnul (Is XI, 2) . Deci este un om supranatural, împodobit chiar de la naștere cu toate darurile divine, Mesia este, pentru Isaia, o ființă atât de minunată încât numele de «Dumnezeu este cu noi» și «Dumnezeu tare». Suit pe tronul lui David el va împăca toate semințiile, va întări pentru totdeauna regatul lui Israel și va face să domnească sfințenia, dreptatea și fericirea. Puterea Sa de a menține pacea va fi atât de mare încât popoarele pământului, nu numai că vor mai ataca Țara Sfântă, dar se vor aduna în jurul lui Mesia ca în jurul unui steag (Isaia XI, 12) și vor trăi în pace și înțelegere desăvârșită chiar și lumea animalelor (Is VII- XI) .

Mesia va fi Lumina lumii, poporul din țara lui Zabulon și Neftali, Galilea Neamurilor, va vedea o mare lumină (Is IX, 1-2) ; cf. Matei IV, 13- 16). Întunericul este imaginea nenorocirii și a mizeriei (Ecl. V, 16) dar și a lipsei de prevedere, de înțelepciune; lumina dimpotrivă închipuie belșug, noroc, fericire (Iov XXII, 28); Ps. XCVII, 11). Poporul asuprit și rătăcit căzuse într-o stare imorală, dezastruoasă încât zăcea în întunericul depărtării de Dumnezeu. Tocmai când întunericul este mai profund, iată și «Lumina - Hristos, vine strălucitor aducând mântuirea. De multe ori Mântuitorul își asumă direct această titulatură care culminează cu expresia : «Eu sunt Lumina lumii» (Ioan VIII, 12). De altfel Sf. Evanghelist Matei confirmă plinirea profeției lui Isaia de la cap. IX, 2 în persoana Mântuitorului Hristos (Matei IV, 14) . Un astfel de Împărat cu origine și însușiri dumnezeiești nu putea să întemeieze decât o Împărăție ideală a păcii, dreptății și iubirii; deci o Împărăție a înfrățirii.

În noua Împărăție mesianică profetul vede locuind împreună lupul cu mielul și părosul culcându-se împreună cu boul, puiul de leu și vițel îngrășați vor fi împreună și-i va mâna un copilaș (cap. XI, 6). Vaca și ursoaica vor paște la un loc și puii lor se vor culca împreună.

Leul va mânca paie ca boul, pruncul de sân se va juca la vizuina năpârcii și copilul înțărcat va băga mina în vizuina basiliscului. Nu se va face nici un rău și nici o pagubă pe

tot muntele Meu cei sfânt; căci pământul va fi plin ele cunoștința Domnului, ca fundul mării de apele care îl acoperă (Is. XI, 6-9 ; Is. LXV, 25). Din cuprinsul acestor versete ne dăm seama că în împărăția mesianică relațiile dușmănoase dintre om - Dumnezeu, om-om și om-natură se vor restabili în spiritul păcii încât se va ajunge la starea paradisiacă. Lupul este răpitor, căci sugrumă și pradă (Facerea 49, 27), trăiește în pustie (Ir V, 6) și e gata în orice clipă să verse sânge și să piardă vieți (Iz XXII, 27); figurat, lupul este tipul omului crud. Mielul este imaginea blândeții, această semnificație o au în parte și iedul, și vițelul. Leopardul ca și lupul e tipul cruzimii, pentru că rupe pe oricine îi iese în cale (Ir V, 6). Este o fiară vestită prin iuțimea și siguranța pasului ei (Av I, 8). Leul e tipul forței pe care ni-menea nu îndrăznește să o pună la încercare (Nm XXV, 9) căci ar risca să piară. Șarpele și mai ales vipera care în toată vremea are venin sub limbă (Ps. CXL, 4) prezintă un pericol de moarte pentru om, căci împotriva mușcăturii ei nu e vindecare (Ir VIII, 17). Deci, groaza de moarte pe care o inspiră trăirea în apropierea fiarelor va trece în domeniul basmelor, atunci când ochii sticloși ai viperei vor fi obiect de distracție pentru copii. Sf. Părinți interpretează literal. Chiril alegorizează : «Vipera este imaginea celui rău» . După Ieronim înțelesul este spiritual: «Lup a fost și Pavel, care a persecutat Biserica» . Teodoret și Eusebiu văd în ferocitatea animalelor variatele categorii de oameni, cu moravurile lor . Se susține că sub influența acestei profeții a conceput Virgiliu aceea «aurea aetas» . În vremea aceea, a împărăției Mesianice, nu vor mai fi rele, caci credința se va desăvârși teoretic și practic (Is XI, 9) și voia Lui se va plini în tot pământul. Teoretic prin Revelația desăvârșită adusă prin Fiul (Ev I, 1) și practic prin plinirea poruncilor evanghelice și sfințirea cu Harul mântuitor al Sfântului Duh, Hristos va chema pe toți la «apa cea vie». Profetul zice : «Veți scoate apă cu bucurie din izvoarele mântuirii» (Is XII, 3). Izvoarele de apă sânt foarte rare în Orient, de aceea o fântână este pentru familie ca o adevărată avere. Fântânile erau săpate adânc și, pentru scoaterea apei, se depuneau eforturi foarte mari. Pe viitor nu va mai fi așa. Scoaterea apei va fi un prilej de bucurie. Izvorul de apă este icoana fericirii (Lev. XIV, 50; 19, 20; Is. 48, 18). La Ieremia II, 13 «Apa vie» este Dumnezeu. În Noul Testament, Mântuitorul se numește pe sine «Apa vie» (Ioan IV, 14) de aceea Sf. Părinți referă textul la Izvoarele Mântuirii, (Chiril , Eusebiu) la doctrina Evangheliei (Ieronim) din care scot cu bucurie cei care cred (Teodoret) și-și astâmpără sufletul (Sf. Vasile) . De asemenea, în cap. LV, 1 Profetul Isaia ne anunță că această «Apă vie» se va dobândi fără bani și va fi pentru toți Desigur că este vorba despre «Apa vie» a Sf. Evangheliei, despre Harul Sf. Duh pe care Mântuitorul îl va acorda gratuit tuturor oamenilor, lor (Romani III, 24).

Mesia-Hristos va vindeca toată boala și toată neputința din popor «în ziua aceea surzii vor auzi cuvintele cârți și ochii orbilor, izbăviți de negură și de întuneric, vor vedea» (Is XXIX, 18). «Șchiopul va sări ca un cerb și limba mutului va cânta de bucurie; căci în pustie vor țâșni ape și în pustietate pâraie» (Is XXXV, 6). Că într-adevăr Mântuitorul a vindecat orbi, surzi, muți, șchiopi ș.a., avem dovezi multe în Sfintele Evanghelii : orbi : Matei IX, 27 ; XI, 5, XII, 22; XX, 30 ; XXI, 14 ; Ioan IX, 6-7 ș.a., surzi : Matei XI, 5 ; Marcu VII, 32-33; muți : Matei XII, 22 ; XV, 30 ; șchiopi : Matei XXI, 14 ; Ioan V, 8-9 ș.a. Din toate acestea rezultă clar că textele au avut o însemnare literară și că Mântuitorul a îndeplinit cu exactitate profeția așa cum vedem din răspunsul pe care-l dă trimișilor lui Ioan Botezătorul, care vroia să știe dacă Iisus este «Acela», Cel așteptat, și Mântuitorul a zis: «Duceți-vă de spuneți lui Ioan ce auziți și ce vedeți : orbii își capătă vederea, șchiopii umblă, leproșii, sânt curățiți, surzii aud, morții înviază și săracilor li se propovăduiește Evanghelia» (Matei 11,4-5). Deci nu mai încape nici o îndoială că Hristos este Mesia cel așteptat, întrucât El însuși afirmă aceasta în mod clar folosindu-se, ca de atâtea ori, de profețiile cele pentru El.

Iisus Mesia este biruitorul morții pentru totdeauna : «Domnul nimicește moartea pe vecie, șterge lacrimile de pe toate fețele și îndepărtează de pe tot pământul ocară poporului său» (Is XXV, 8). Într-adevăr, Mântuitorul a biruit moartea prin învierea Sa și a șters prin aceasta orice lacrimă de pe fața tuturor celor care cred în învierea Sa , care este cheazășia învierii tuturor (Apoc. XXI, 4). Este răspunsul pe care-l dă Domnul la batjocurile pe care păgânii le-au adresat iudeilor, zicându-le că credința lor era o nebulă și speranța mântuirii, un vis (Is XXXVII, 23-24; Ps. LXIII, 10; LXVIII, 51) . «Iată pun ca temelie în Sion o piatră, o piatră încercată, o piatră de preț, piatra din capul unghiului clădirii, temelie puternică, cel ce va lua ca sprijin nu se va grăbi să fugă» (Is XXVIII, 16). Prin urmare, întemeietorul împărăției Mesianice face parte integrantă (111 clădirea noului edificiu, El însuși fiind temelia pe care va fi ridicată împărăția Sa. Acesta este Hristos, piatra din capul unghiului, este Capul Bisericii Sale și temelia pe care au zidit Apostolii edificiul doctrinar și spiritual haric al Bisericii Creștine care va cuprinde pe toți oamenii pământului . «Atunci împăratul va împărăți cu dreptate și voievozii Lui vor cârmui cu nepărtinire. Fiecare va fi ca un adăpost împotriva vântului și ca un ioc de scăpare împotriva furtunii, ca niște nuri de apă într-un loc uscat, ca umbra unei stânci mari într-un pământ ars de sete» (Is III, 1-2). Se pare că este vorba în versetul 1 de Sf. Apostoli ca împreună-lucrători cu Hristos în perfectă armonie. Dregătorii vor fi protectorii supușilor precum adăpostul pentru

furtuni și vor revărsa binefacerile lor, ca umbra unei stânci în deșert sau ca apa într-un loc secetos. Aici nu poate fi vorba decât de Hristos și Sfinții Apostoli . La fel vor fi și dregătorii popoarelor pentru supușii lor. Cei care vor fi orbi moral și surzi, vor auzi și vor vedea clar ce este binele și îl vor face, deci Isaia vede aici pe omul cel nou, renăscut (Ioan III, 15) și aceștia vor înțelege faptele mărețe ale lui Dumnezeu (Fapte II, 11). «Nebunii» de la cap. XXXII, 3 sânt oameni sănătoși trupește dar nepăsători față de virtuți și ușuratici în cazuri grave. Ei vor deveni corecți din punct de vedere moral. La fel, inima, ca centru al activității intelectuale și morale va judeca sănătos, iar limba, organ de executare a comenzilor inimii, va grăi cele bune și clare, căutând cinstirea lui Dumnezeu și binele comun. În vremea aceea va prețui nu originea aristocratică, ci noblețea faptelor .

Dar înainte ca Mesia să realizeze toate acestea trebuie ca drumul Lui, lumea, să fie pregătită ca să-L primească, pentru că misiunea Lui este unică și specială în felul ei. Isaia anunță: «Pregătiți calea Domnului în pustie, neteziți-I căările, orice vale să fie înălțată orice munte și orice deal să fie plecate, coastele să fie prefăcute în câmpii și strâmtoarele în vâlcele. Atunci se va descoperi Slava Domnului și în clipa aceea orice trup o va vedea» (Is XL, 3-5). Așa cum în pustie, unde nu umblă nimeni, drumurile sânt astupate de vânturi cu dune de nisip și, pentru a primi vizita Împăratului, trebuiesc nivelate, tot așa omenirea, ca o pustie nelocuită de fapte bune și adevăr, trebuie să croiască un drum neted pentru primirea Împăratului, trebuiesc nivelate, tot așa omenirea, ca o pustie nelocuită de fapte bune și adevăr, trebuie să croiască un drum neted pentru primirea Mântuitorului. «Valea să se înalțe», adică orice suflet nemângâiat și coborât adâncul păcatului, iar «muntele să se pogoare», adică orice trufie și «Iată pun ca temelie în Sion o piatră, o piatră încercată, o piatră de preț, piatra din capul unghiului clădirii, temelie puternică, cel ce va lua ca sprijin nu se va grăbi să fugă» (Is XXVIII, 16). Prin urmare, întemeietorul împărăției Mesianice face parte integrantă clădirea noului edificiu, El însuși fiind temelia pe care va fi ridicat împărăția Sa. Acesta este Hristos, piatra din capul unghiului, este Capul Bisericii Sale și temelia pe care au zidit Apostolii edificiul doctrinar și spiritual haric al Bisericii Creștine care va cuprinde pe toți oamenii pământului . Mesia în istoria împărăției Sale, iar expresia «pe care o sprijinesc» arată că între Dumnezeu și Slugă există un raport de obligații ca cel dintre Părinte și Fiu. Cuvintele «este bine plăcut» asigură pe Slugă de toată afecțiunea Domnului Său și de sprijinul Său în toată misiunea Sa. În Matei XII, 18 se vede că însuși Domnul Hristos se identifică cu Dumnezeu este Păstorul care se jertfește pentru turma Sa, pe cei

slabi îi ocrotește, iar pe cei în primejdie îi ajută grabnic. Nu vrea să piardă vreun credincios, ci să aibă parte de viață, pentru că el îi iubește, pe toți în egală măsură. Cu aceasta, Mesia trece la punctul final al misiunii sale și, având de îndeplinit sacrificiul suprem al Răscumpărării, plinește cu prisosință slujirea Sa în calitate de Robul, Slujitorul, devotat al lui Dumnezeu. «Iată Robul Meu pe care-L sprijinesc, Alesul Meu, în care îmi găsesc plăcerea. Am pus Duhul Meu peste El, El va vesti neamurilor judecata» (Is XLII, 1).

El trebuie să lumineze orbii, adică pe cei depărtați de Dumnezeu, să sloboadă pe toți din legăturile păcatelor și să scoată din întunericul iadului pe toți cei ținuți. Deci, tot ce a făcut până aici a fost lucrarea pregătitoare pentru supremul sacrificiu pe care-l va aduce lui Dumnezeu pentru poporul Său, pentru toată umanitatea. În cap. V se arată regretul Domnului că la marea sa operă poporul nu ia aminte, ba mai mult, batjocorește pe Robul Domnului : «Mi-am dat spatele înaintea celor ce Mă loveau, și obrajii înaintea celor ce-Mi smulgeau barba, nu Mi-am ascuns fața de ocări și de scuipături» (Is L, 6). Vedem aici momentul pătimirii unsului lui Dumnezeu, vedem nerecunoștința poporului care, în locul binefacerilor primite, răspunde cu ură și batjocură. Necunoscut de membrii poporului Său care îl voiesc fericit, puternic, Slujitorul lui Dumnezeu va fi ucis și numai după ce va fi expiat păcatele lor prin moartea Sa, El va fi recunoscut și va avea o mare influență chiar asupra regilor (cap. LIII) . În cap. LIII profetul Isaia zugrăvește cu precizie deosebită portretul ultimelor zile din activitatea pământească a lui Mesia și arată mersul și rostul lucrării sale, în vol. II și III profetul. Mesia ca o odraslă slabă, ca un lăstar din pământ uscat, n-avea frumusețe, nici strălucire, era disprețuit de oameni, om al durerii și obișnuit cu suferința, nebăgat în seamă și totuși El a purtat suferințele noastre» (v. 4), zice profetul, «și durerile noastre le-au luat asupra Lui și noi am crezut că este pedepsit, lovit de Dumnezeu și smerit (v. 5). Dar El era Străpuns pentru păcatele noastre, zdrobit pentru fărădelegile noastre, pedeapsa care ne dă pacea, a căzut peste El și prin rănilor Lui suntem tămăduiți». Apoi mai zice: «Când a fost chinuit și asuprit n-a deschis gura Sa deloc, ca un miel pe care-l duci la măcelărie și ca o oaie înaintea celor ce-o tund, n-a deschis gura (v. 9) ; Mormântul Său a fost pus între cei răi, deși nu săvârșise nici o nelegiuire și nu se găsisse nici un vicleșug în gura Lui (v. 12). S-a dat pe Sine la moarte, și a fost pus în numărul celor fără de lege, pentru că a purtat păcatele multora și s-a rugat pentru cei vinovați, (v. 10), dar după ce-și va da viața ca jertfă pentru păcat va vedea o sămânță de urmași, va trăi multe zile și lucrarea Domnului va propăși în mâinile Lui». Iată dar că toată lucrarea lui Mesia încheiată prin Jertfa Sa de Răscumpărare are ca merit răsplata de a vedea mulți urmași și

aceștia sânt toți cei ce vor crede în El după învierea Lui. Urmașii aceștia vor cunoaște pe Dumnezeu prin Robul său cel Neprihănit și vor urma calea Lui. Noua seminție pe care o va întemeia Mesia va fi formată din toate popoarele pământului (Is LV, 5; citat la Ioan IV, 21 și V, 23; Matei XXI, 13; Marcu 11, 17; Luca XIX, 46 și Isaia LVI, 8 și LVII, 19). toate aceste texte sânt lămurite și confirmate prin: Ioan X, 16; Efeseni I, 10; II, 14-16. Capul Noii împărății este Hristos (Isaia XXVIII, 16; citat la Matei XXI, 42; Fapte IV, 11 Romani IX, 33; Efeseni II, 20 și I Petru II, 8).

Noi credem că Numele Nou este Biserica Creștină si moștenitorii, toți cei născuți din apă și din Duh (creștinii) (cit. Fapte). În Noul Ierusalim lumina va străluci mai mult decât soarele si luna; va fi Hristos Lumina cea cerească care va răsări lumii. Chiril se gândește la lumina sufletească aprinsă în inimile credincioșilor, de Mântuitorul universal. După crearea acestei noi împărății mesianice, împărăție a Harului, Mântuitorul va veni ca să răsplătească fiecăruia după faptele lui (Is LXII, 11 , - citat la Matei XXI, 11 și XXV, 31-46), și va face Domnul ceruri noi și pământ nou, în care nu vor mai fi plânsete și se va restaura pacea (Is LXV, 17-25).

Una dintre condițiile esențiale pentru apropierea noastră de altarul Lui Dumnezeu este împăcarea, însoțită de înnoirea sufletească. Această condiție esențială ne-a fost revelată de însuși Mântuitorul Hristos, primitorul jertfei noastre, zicând: “Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întâi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău” (Mt 5, 23-24).

Omul, întâiul Adam, a cunoscut - potrivit Scripturii - armonia inițială a cosmosului creat de Dumnezeu prin cuvânt. El a văzut cu ochii săi și a admirat ceea ce, mal înainte de el, Dumnezeu “a văzut că este bine”, pentru că Dumnezeu i-a supus lui întreaga făptură, spre a o conduce către desăvârșire (Fc1, 28-30). Cunoașterea călăuzitoare spre desăvârșire și luarea în stăpânire a ceea ce i s-a încredințat îi erau suficiente omului pentru ca în el să se reunească întreaga făptură, numai cu condiția propriei osteneli spre desăvârșire proprie, îndată ce Dumnezeu i-a încredințat conducerea creației. Aici, la îngemănarea zilei a șasea cu ziua a șaptea se prind de umerii omului însemnele viitoare străluciri, ca făgăduință, înspre viitoarea asemănare. Aici, când începe ziua “odihnei” Lui Dumnezeu - fiindcă El a creat totul, de la macrocosmos la microcosmos, și a plăsmuit pe om și a încheiat creația ca act -, începe ziua responsabilității omului, dar nu fără ajutorul proniei divine. Omul cel vechi, Adam, își pierde însă buna cumpănire primită prin creare și lunecă, vădit conștient, pe panta neascultării.

Neascultarea aduce în creație vrăjmășia, “spinii și pălămida” (Fc3, 15 și 18), îndepărtarea din “binele” inițial.

Paralel cu deteriorarea continuă a stării de fapt a creației prin inversarea modului ei firesc de întrebuințare de către om, chipul din ființa omului se deteriorează și el. Rățacirea minții, devierea voinței către crimă sau omucidere, tocirea sentimentelor până la dispariția conștiinței paterne, materne și filiale - toate duc, implicit, la declanșarea unei lupte lăuntrice între dorința de a face binele și stăruința în a face rău, a acelei lupte pe care Sf. Apostol Pavel o descrie magistral în cap. VIII al Epistolei către Romani: “Căci dorința cărnii este moarte, dar dorința Duhului este viață și pace. Fiindcă dorința cărnii este vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu, căci nu se supune legii lui Dumnezeu, că nici nu poate” (Rm 8, 6-7). Consecința acestei stări păcătoase, în care omul devine sieși vrăjmaș, se extinde la întreaga făptură: “Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri până acum” (Rm. 8, 22). Omul nu se poate izbăvi singur din strânsoarea ontologică în care s-a prins prin păcat: “Pentru că ceea ce fac nu știu, căci nu săvârșesc ceea ce voiesc, ci fac ceea ce urăsc” (Rm 7, 15). Judecata, raționamentul, puterea de pătrundere a lucrurilor - toate slăbite prin păcat - ajung într-o atât de mare stare de decădere încât omul confundă Creatorul cu creatura și i se închină ei: “...au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună și s-au închinat și au slujit făpturii, în locul Făcătorului” (Rm 1, 25). Inversarea în mintea omului, a ordinei ontologice, produce o inversare a lucrărilor omului în natura creată, precum și o depărtare a lui de punctul inițial din care a plecat spre desăvârșire, către o negare intenționată, gândită și repetată a binelui pus de Dumnezeu în făptura sa. Această situație afectează ceea ce Pr. Prof. D. Stăniloae numește “maleabilitatea” liberă și activă a omului în raport cu lumea, căci “maleabilitatea” devine subjugată păcatului deși rămâne activă, fără ca să mai fie în folosul creației, ci devenind vrăjmașă ei.

În starea primordială, omul e o ființă limitat și activ contingentă, sau maleabilă pentru sine însuși. Dumnezeu a creat lumea total contingentă pentru Sine, iar în raport cu omul, ca pasiv maleabilă pentru om, pentru ca el să-și poată exercita maleabilitatea lui liberă și activă în raport cu ea, punând în ea virtualități alternative pasive multiple, pentru ca omul să poată exercita un rol în parte creator chiar asupra sa însuși”. Pe măsură ce el se rătăcește tot mai mult în păcat ca într-un labirint, prin succesiunea generațiilor, apare o considerabilă stare de rigiditate față de sine, față de semenii, față de creație și față de Dumnezeu. De aici rezultă, în final, și conflictul din sine, dintre “legea minții și legea cărnii”, conflictul cu creația și cu Dumnezeu și reflectat cu deosebire

în relațiile dintre om și semenii săi. Acestora din urmă, datorită înstrăinării de păcat, nu le mai recunoaște firea comună, le încalcă stările ființiale, îi silește să se situeze într-o poziție ostilă atât față de el cât și față de făptura creată, într-un cuvânt, starea conflictuală generată de păcat este o stare distructivă, amplificată și tensionată la extrem. De aceea, mântuirea apare, în ultimă instanță, ca anagennesis (ἀναγέννησις), naștere din nou, din apă și din Duh (In 3, 5).

Ieșirea din strânsoarea păcatului este însă posibilă numai înspre Hristos, căci numai prin El se ajunge la Tatăl: “Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine” (In 14, 6). La fel a mărturisit și Sf. Apostol Petru, sub inspirația Duhului Sfânt: “Și întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi” (FA 4, 12). Numele Mântuitorului Hristos, Persoana Sa, constituie punctul de convergență al umanității în perspectivă prezentă, viitoare și eshatologică.

Sfinții Părinți au arătat în scrierile lor că în Hristos se împacă lumea de sus - spirituală - cu cea de jos sau omenească. Astfel, având mereu în minte imaginea împăcării prin și în Hristos, Sfântul Maxim Mărturisitorul afirmă că Dumnezeu unește întâi prin om “cele inteligibile și cele sensibile prin desăvârșita egalitate cu îngerii, în cunoștință. Astfel face întreaga creațiune o singură creațiune, nedespărțită pentru el din punct de vedere al cunoașterii și necunoașterii. Căci a dobândit o știință cunoscătoare (γνωστική) a rațiunilor din lucruri, liberă de orice lipsuri întocmai cu a îngerilor, prin care, venind revărsarea nesfârșit de darnică a înțelepciunii adevărate, se dăruiește drept urmare celor vrednici nemijlocit și în chip curat cunoștința de neînțeles și de retălmăcit despre Dumnezeu”. Apoi, tot Sf. Maxim arată că Fiul lui Dumnezeu, întrupându-se, vine în lume să mântuiască pe omul pierdut prin păcat, El “unind prin Sine însuși părțile naturale sfâșiate ale firii universale în totalitatea ei și rațiunile generale manifestate în părți, prin care se înfăptuiește unirea celor despărțite, împlinește marele sfat al lui Dumnezeu Tatăl, readunând (recapitulând) toate în Sine, cele din cer și cele de pe pământ. Căci în Sine au fost și create”.

Împăcarea între divin și uman se înfăptuiește chiar în decursul vieții pământești a Mântuitorului prin întrupare ca temei al mântuirii. Ea culminează în momentul Învierii, când omenescul atinge, alături de dumnezeiesc, starea slavei Fiului lui Dumnezeu întrupat, a împăcării cu Dumnezeu Tatăl prin Fiul: “Întreaga viață a Mântuitorului, începând cu Nașterea și terminând cu învierea se înscrie în economia mântuirii neamului omenesc dar dintre momentele vieții pământești a Fiului lui Dumnezeu întrupat, îndeosebi jertfa de pe Cruce și învierea, se leagă de finalizarea mântuirii. Mântuirea înseamnă izbăvirea omului de sub povara păcatului și înzestrarea

acestui cu harul vieții și al creșterii duhovnicești. Aceasta se realizează în jertfa de pe Golgota și învierea Domnului”.

În Iisus Hristos, așadar, pe măsură ce ne adunăm către Dumnezeu Tatăl ca Părinte iubitor al întregii omeniri, ne împăcăm unii cu alții printr-o reunire dinamică: “Readunarea dinamică a tuturor în Hristos, prin puterea Duhului care strălucește și lucrează din umanitatea lui Hristos înviat și înălțat, în toți, constituie stadiul final al mântuirii. Între învierea lui Hristos și învierea noastră se întinde intervalul lucrării lui Hristos de a ne aduna pe toți în El în chip desăvârșit și al străduințelor noastre în această direcție, susținute și stimulate de lucrarea Lui în Duhul Său, prin Biserică” . Împăcarea angajează ontologic întreaga umanitate restaurată în Hristos, pe o cale mereu ascendentă, într-un excelsior continuu, trecând de la moarte ca plată a păcatului (Rm. 6, 23), la viață ea rodire în sfințire (Rm. 6, 22), la “viață veșnică în Iisus Hristos, Domnul nostru” (Rm. 6, 23).

Intrarea în intimitatea comuniunii cu Hristos sau împărtășirea cu Trupul și Sângele. lui Hristos este, pentru aceea, posibilă numai după ce fiecare dintre noi ne-am împăcat cu semenul nostru ca purtător al chipului lui-Hristos, adică după ce am desființat și noi vrăjmășia din trupurile noastre. Căci Hristos - spune Sf. Apostol Pavel - a desființat “vrăjmășia din trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea” (Ef 2, 15). Iar pacea se întemeiază în unitatea de cuget și de faptă în planul uman numai după ce Hristos, luând asupra Sa păcatul strămoșesc și nimicindu-l în firea umană asumată la întrupare, a surpat peretele cel din mijloc ce despărțea divinul de uman și umanul de ceea ce este divin (Ef 2, 14). Împăcarea devine, prin urmare, o împreună-zidire proprie pentru a fi “locaș al lui Dumnezeu în Duh” (Ef 2, 22). Ea este și o rezidire a semenului în noi și a noastră în semen, astfel încât locașul este unul în toți și în același locaș se adună toți, căci Dumnezeu locuiește în Duhul Lui și acolo unde este Duhul lui Dumnezeu, noi suntem împreună cu Dumnezeu, fiind localuri ale Duhului Său. Mai mult, tot după spusa Apostolului, noi nu mai suntem străini și locuitori vremelnici, ci suntem împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu.

În convorbirea sa cu Nicodim, Mântuitorul Hristos a scos în relief importanța schimbării fundamentale a ființei umane dornice de comuniunea cu Dumnezeu. Astfel, Nicodim - om învățat și ajuns la o vârstă considerabilă - jenat parcă auzind cuvintele Mântuitorului despre “nașterea de sus” (In 2, 3), ca condiție pentru intrarea în împărăția lui Dumnezeu, a întrebat

îngrijorat: “Cum poate omul să se nască, fiind bătrân? Oare poate să intre a doua oară în pântecele mamei sale și să se nască?” (In 3, 4). Dar Mântuitorul Hristos i-a dat un răspuns pe care Biserica îl poate da și lumii contemporane, repetându-l cuvânt cu cuvânt: “Adevărat, adevărat zic ție, de nu se va naște cineva din apă și din Duh-mi va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu,” (In 3, 4).

Nașterea “din apă și din Duh”, prin Botez, este echivalentă cu intrarea umanului într-un alt plan ontologic, în care temelia este pusă de Hristos. Ea este o răstignire cu Hristos, pentru ca Hristos să înnoiască toate înăuntrul ființei noastre prin Cruce și Înviere. Viața Lui devine viața noastră pentru că în noi se află credința în El: “M-am răstignit împreună cu Hristos; și nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine. Și viața mea de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu, Care M-a iubit și S-a dat pe Sine Însuși pentru mine” (Gal. 2, 20). Prin Botez și prin toate celelalte Sfinte Taine, primind harul Sfântului Duh, devenim tot mai mult oameni noi, hristofori, hristoși după har, fii ai lui Dumnezeu prin har, după cum Hristos este Fiul Tatălui, Fiu întrupat în lume pentru ca noi să ne îmbrăcăm cu El și să devenim liberi din strânsoarea păcatului, cum ne-o arată Sf. Apostol Pavel: “Căci, toți suntem fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus. Căci, câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat” (Gal. 3, 27).

Schimbarea ce se produce în noi prin părtășia cu Hristos în Răstignire, Moarte și înviere este o schimbare de înnoire, într-un Trup nou care este Biserica și având un cap nou - Hristos. Ea se produce continuu în lume, astfel încât Biserica însăși să fie mereu nouă și întreagă pe pământ și în cer, cum spune Sfântul Simeon Noul Teolog: “Deci trupul lui Hristos și mireasa Lui și lumea de sus și locașul sfânt al lui Dumnezeu este Biserica, iar mădularele trupului Lui sunt toți sfinții. Dacă e așa, dar nu toți au venit la existență, e vădit că nici trupul lui Hristos, nici lumea de sus, adică Biserica lui Dumnezeu nu s-a împlinit întreagă. Sunt azi în lume mulți care nu cred, sau și dintre cei care cred în Hristos sunt mulți păcătoși și risipitori care trebuie să se schimbe făcând pocăință, mulți neascultători care vor trebui să se facă ascultători, mulți care vor avea încă să se nască și să placă lui Dumnezeu până la trâmbița din urmă. Trebuie deci să se nască și să fie aduși la existență toți cei mai înainte cunoscuți și să se plinească lumea mai presus de lume a Bisericii celor întâi născuți, Ierusalimul întru cele cerești” (Evr. 12, 22-29).

Înnoirea este văzută de Nichita Stithatul, din interiorul Bisericii, ca o îmbinare a părințimii duhovnicești cu filiația duhovnicească, asemenea unei continuități fără sfârșit, a unei succesiuni sufletești, fără de care nu este posibilă “nașterea de sus”, înnoirea în Hristos. Iată cum

justifică el acest adevăr filocalic: “Iar dacă nu se naște de sus, nu poate nici intra în împărăția cerurilor (In 3, 5). Această naștere însă vine din ascultarea părinților duhovnicești. Căci de nu vom da întâi chip în noi seminței cuvântului prin învățătura părinților și nu ne vom face fii ai lui Dumnezeu prin ei, mi vom putea să ne naștem de sus. Așa s-au născut cei doisprezece din Hristos cel unu, iar cei șaptezeci s-au născut din cei doisprezece și s-au făcut fii ai lui Dumnezeu și Tatălui, după cuvântul Domnului: “Voi sunteți fiii Tatălui Meu Celui din ceruri” (Mt 5, 45). De aceea și Pavel zice, către noi: “Măcar că aveți mulți, învățători, dar nu mulți părinți. Eu v-am născut pe voi, fiți următorii mei. (I. Cor., 4, 15).

Intr-adevăr, Biserica este înnoirea omului în Hristos, prin nașterea de sus a fiecăruia și prin părtășia la viața lui Hristos cu semenii noștri. În ea, firea noastră cea veche se înnoiește, întinerește, se frăgezeste, se redimensionează, se înalță și se maturizează. Despre aceste aspecte ale transformării firii umane în Biserică ne vorbesc pe larg cele cinci “vedenii” din Păstorul lui Herma. Astfel, Biserica apare la început ca o femeie bătrână, îmbrăcată cu o; haină foarte strălucitoare, apoi : cu fața mai tânără dar cu trupul și părul capului de bătrână, după aceea tânără, foarte frumoasă și foarte veselă, dar cu părul încă încăruntit, iarăși - în vedenia a patra - ca o fecioară împodobită și toată îmbrăcată în alb și, în fine, sub chip de înger. Aceste chipuri ale Bisericii - cel dintâi reprezentând Biserica dinainte de crearea lumii sau cum s-a spus de unii teologi, “Biserica în planul lui Dumnezeu”, iar cel din urmă fiind chipul desăvârșirii noastre în stare de egalitate cu îngerii sau isanghelie - sunt, de fapt, aspectele chipului pe care l-am primit prin creație și înfăptuirea asemănării cu Dumnezeu, trecând prin toate etapele istoriei mântuirii. Dar nu e vorba aici de chipul unui singur individ izolat, ci de chipul întregului neam omenesc recapitulat în Hristos, cum ne spune Sf. Irineu: “a recapitulat și a făcut în chip tainic și de negărit un trup împreună cu Sine (în Sine) toată firea omenească”.

Macarie Egipteanul compară înnoirea noastră în Hristos cu o nouă naștere, din Hristos. El afirmă că Domnul nostru Iisus Hristos, preocupat de mântuirea noastră, a întreprins orice a fost necesar (...), de la început, prin protopărinți, prin patriarhi, prin lege și prin profeți. Iar în cele din urmă, venind El însuși la noi, și disprețuind rușinea crucii, a răbdând moartea. Și și-a dat toată osteneala cu toată stăruința, ca să nască din Sine, din propria fire, fii în Duhul, binevoind ca el să se nască de sus, din dumnezeirea Lui (...). Precum părinții de aici s-ar umple de tristețe și de durere dacă nu ar naște, tot așa și Domnul, iubind neamul omenesc ca pe propriul Său chip, a

voit ca ei (oamenii) să se nască din propria sămânță a dumnezeirii Sale. Iar dacă unii, așadar, nu vor să vină la o astfel de naștere, și să se nască din pânțele Duhului dumnezeiesc, multă durere îl cuprinde pe Hristos, pătimind și răbdând pentru ei. ca să-i mântuiască. Tot Macarie spune că pentru ca noi să dobândim în persoana noastră chipul lui Hristos, trebuie să avem ochii vieții noastre ațintiți la Hristos, ca la un pictor dumnezeiesc și care voiește să picteze, după chipul Său, pe omul ceresc. Hristos - zice Macarie - pictează după Sine pe omul ceresc; din Duhul Său, din ipostasul luminii Sale celei netâlcuite conturează figura cerească (...) și îi dă ei pe Mirele cel frumos și bun. Dar dacă cineva nu privește drept la Hristos, neglijând totul, atunci nici Hristos nu-i va mai picta chipul din propria lumină.

Prin urmare, lumea înnoită prin Hristos trebuie să fie o lume a chipurilor de lumină, în care-L vedem pe Hristos ca Fiul al lui Dumnezeu întrupat și slăvit, dar preocupat de mântuirea fiecărui om pentru care S-a jertfit pe Cruce. Astfel devine explicită afirmația Sfântului Apostol Pavel, că noi suntem din neamul lui Dumnezeu (FA 17, 29), reluând în discuție, în Areopag, ceea ce spusese Cleante despre înrudirea neamului omenesc cu Divinitatea. Extinsă la dimensiunea actuală a lumii, asemănarea cu Hristos prin primirea Lui în noi are o semnificație extraordinară din punct de vedere religios. Fiecare semen este văzut în perspectivă soteriologică. Aceeași Cruce, aceeași Jertfă și aceeași înviere se străvăd în oricare semen recapitulat în Hristos prin Duhul Sfânt lucrător în Biserică și în lume. Nimeni nu mai poate fi, ontologic vorbind, în afara lui Hristos, pentru că Hristos i-a cuprins virtual în Sine pe toți, prin firea omenească asumată și îndumnezeită. Astfel, lumea este, ontologic, mereu nouă, pentru că și omenitatea lui Hristos nu se învechește niciodată. Trupul și Sângele lui Hristos, Euharistia, cu care ne împărtășim, este mereu nouă și ne înnoiește și pe noi, trup și sânge, ori de câte ori ne împărtășim. Ca urmare, și trupul și sângele nostru nu mai sunt exclusiv și individualist posesie umană; dimpotrivă, prin împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, suntem noi Trup și Sânge al lui Hristos față de noi înșine și față de aproapele în care se află chipul lui Dumnezeu, chipul de lumină al lui Hristos. Căci astfel înnoindu-se cu El înlăuntrul nostru, ne înnoim atât față de noi înșine, prin El, dar și față de aproapele de care se preocupă El prin iubirea dumnezeiască față de toți oamenii. Hristos din noi iubește, pentru aceea, pe Hristos din celălalt, pentru că Hristos, ca Dumnezeu, este iubire, și își iubește chipul creat din nou în noi, ca chip omenesc plăcut lui Dumnezeu Tatăl, în actul mântuirii, în actul îndumnezeirii omenescului din noi.

Multitudinea chipurilor umane înnoite în Hristos constituie însă Biserica; iar Biserica este trupul lumii înnoit și având Cap pe însuși Hristos. Lumea este Biserică în devenire continuă, iar Biserica este lume în continuă înnoire. De aceea N. Berdiaeff menționează că Biserica este cosmosul încreștinat, adică înnoit în Hristos. “Biserica - spune el - nu este o realitate existând în paralel cu altele ea nu este doar un component a tot ce este istoric și universal; ea nu este o realitate obiectivă divizată. Biserica este totul, ea constituie plenitudinea existenței, a vieții lumii și a umanității, dar într-o stare de încreștinare. Ea posedă natură cosmică, iar uitarea acestei naturi este un semn de decădere a conștiinței sale. Concepția despre Biserică drept instituție terapeutică, în care sufletele ar urma să primească un tratament, ar fi o concepție lamentabilă. Cei ce nu văd în Biserică decât un așezământ oarecare, îi neagă natura ei cosmică. În Biserică iarba crește și florile se desfac. Biserica este cosmosul încreștinat”. Viața Bisericii în spațiu și timp este o trecere de la Cruce la Mormânt și, apoi, la Înviere pentru fiecare mădular al ei, deoarece făcându-ne mădulare ale Trupului lui Hristos, la vremea când venim pe lume - deci în spațiu și în timp -, trebuie să ne împărtășim din Cruce, din Mormânt și din înviere, ca și Hristos - Capul Bisericii. Iar starea de înviere este starea veșnică a lumii înnoite în Hristos.

Învățătura creștină privind cele trei direcții ale comportamentului uman: față de sine, față de Dumnezeu și față de aproapele, întotdeauna este și învățătură a păcii. Pacea cultică, aceea care trebuie statornicită în fața lui Dumnezeu la aducerea jertfei, este insuficient realizată dacă ea are numai dimensiune orizontală sau numai verticală. Mai mult, dimensiunea verticală a păcii sufletești - pacea dintre om și Dumnezeu - nu este posibilă decât după înfăptuirea păcii, a împăcării cu aproapele. Există și pace fără împăcare, însă acea pace este unilaterală, trăită numai de una din părți, lăsând cealaltă parte în stare de conflict, de tensiune vrăjmașă asupra noastră. Iar Sfânta Evanghelie ne previne clar asupra unei astfel de situații care ne pune în conflict, în continuare, cu semenul care nu cunoaște pacea din sufletul nostru. Împăcarea, pentru aceea, are rostul de a face pacea evidentă și deplină, ca premisă a comunicării cu Dumnezeu prin jertfă sau prin rugăciune.

Împăcarea este fundamentul înnoirii. Omul împăcat cu sine, cu aproapele și cu Dumnezeu este un om nou, un om al păcii, un făcător de pace. În creștinism, el este un alt Hristos, după har, fiindcă este refăcut sau născut din nou prin nașterea mântuirii, prin nașterea păcii. Iar ca făcător de pace, se va chema fiu al lui Dumnezeu, ca și Hristos, Domnul păcii: “Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema” (Mt 5, 9). Dar împăcarea este un act sfânt, o

renaștere în Hristos, fie că este vorba de nașterea din nou, din apă și din Duh, la Botez, fie că este o menținere a acestei stări postbaptismale de-a lungul întregii vieți a credinciosului prin fapte ale păcii, asemenea faptelor lui Hristos.

Sfinții Părinți și scriitori bisericești în vremea mai veche, dar și teologii mai noi din vremea noastră, au scos în relief cu prisosință legătura dintre împăcare și înnoire, lăsându-ne nouă să înțelegem că mântuirea subiectivă, deci a fiecăruia dintre noi și a tuturor, nu se poate realiza decât prin împăcare și înnoire în Biserică, adică în Trupul cel Unul al lui Hristos, în care numărul mădulelor coincide cu numărul tuturor oamenilor mântuiți în Hristos și al tuturor îngerilor ca slugi ale lui Hristos pentru mântuirea noastră. De aceea, se poate afirma că lucrarea Bisericii în lume nu poate fi considerată împlinită până când împăcarea și înnoirea nu vor fi instaurate în toată lumea creată, pe pământ și în cosmos. Iar întrucât lumea are într-adevăr nevoie de împăcare și înnoire, acum mai mult decât oricând, este firesc să vedem toate Bisericile creștine angajate în lucrarea păcii, în acea convergență de care lumea duce lipsă cu fiecare an tot mai acut. Numai așa Bisericile, împăcându-se, vor putea aduce jertfă bine primită la altarul lui Hristos.

Sfântul Grigorie de Nyssa, în lucrarea sa intitulată *Frumusețea desăvârșirii creștine*, subliniază că “Hristos este pacea, acea pace divină pe care nici cel mai înțelept suflet n-o poate bănuî. Creștinii trebuie să trăiască acea pace și să nu reînvieze niciodată ura pe care a omorât-o Hristos. Nu se cuvine - zice el - ca prin mânie și prin aducerea aminte de răul ce ni s-a făcut, să redeșteptăm ura nimicită (ucisă în text) de Mântuitorul. Omorând în noi ura, să practicăm pacea în viața noastră, acea pace sinceră, ideală din care Domnul a făcut blazonul nobleței creștine. “Pentru ca să domnească pacea în lume, se cuvine ca înainte de a liniști pe dușmanii noștri din afară, să împăcăm pe cei dinăuntrul trupului și sufletelor noastre”.

Obiectivul central al lucrării de față îl constituie analiza temeinică a profețiilor isaiene, folosind o metodologie adecvată de cercetare a acesteia. De aceea, prezint aici metodele, tehnicile și procedeele folosite în cadrul acestui demers științific. Utilizând ca punct de referință abordarea științifică biblică și sistematică, voi folosi metodele specifice cercetării de acest gen:

a) *Metoda exegetico-hermeneutică*: prin care se interpretează în perspectivă biblică, și dogmatică textul revelat al operei isaiene. Interpretarea pasajelor vechitamentare se realizează pe baza operelor Sfinților Părinți, a teologilor români, dar și pe lucrările teologilor moderni și

contemporani aparținând spațiului apusean, în orizontul cărora a intrat interesul pentru Cartea Isaia.

b) *Metoda istorică*: prin care s-a încercat contextualizarea evenimentelor prezentate în activitatea lui Isaia, evenimente de primă importanță pentru istoria umanității, cu relevanță pentru timpul de atunci, dar cu un ecou puternic și pentru contemporaneitate. Scopul utilizării acestei metode în lucrarea mea este observarea caracteristicilor contextului socio-politic în care a activat Isaia. Astfel, se poate contura un tablou istoric complex al gândirii și viețuirii iudaice, al umanității în fond.

c) *Metoda sistematică*, prin care am urmărit să pun în evidență teologia profețiilor din Isaia.

Ca instrumentar de lucru exegetic am folosit următoarele ediții ale Sfintei Scripturi: *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a PF Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodox Române, București, 1989; *Noul Testament*, versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Anania, București, 1995; B. Aland, K. Aland, J. Karavidopoulos, C.M. Martini & B.M. Metzger (Eds.), *The Greek New Testament*, United Bible Societies New York, 1993; *The Acts of the Apostles. Being the Greek Text as Revised by Drs. Westcott and Hort*, Fenton John Anthony Hort, Brooke Foss Westcott and Thomas Ethelbert Page (Eds.), Cambridge University Press, New York, 2009.

Nu în ultimul rând, menționăm faptul că interpretarea anumitor paragrafe biblice vechi implică o analiză de factură lingvistică a termenilor cheie (*botez, biserică, creștin*), ceea ce ne-a determinat să apelăm la lexicoane, dicționare și enciclopedii de specialitate: *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*, Barclay M. Newman, Jr., Deutsche Bibelgesellschaft United Bible Societies, Hendrickson Publishers, 2010; *A Greek English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Frederick William Danker (Ed.), 3rd edition, University of Chicago Press, 2001; *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Kevin J. Vanhoozer (Ed.), Society for Promoting Christian Knowledge, London, 2005; *Dicționar Biblic*, J. D. Douglas (Ed.), traducere de Liviu Pop, John Tipei, Societatea Misionară Română Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995; *Dicționar Biblic*, Vol. I, traducere din limba franceză de Constantin Moisa, Editura Stephanus, București, 1995; *Eerdmans Dictionary of the Bible*, David Noel Freedman (Ed.), William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2000;

Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich (Eds.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Volume 6, Translator and Editor: Geoffrey W. Bromiley, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 2003; *Harper Collins Bible Dictionary, Revised Edition*, Paul J. Achtemeier (Ed.), HarperSanFrancisco, New York, 1996; J. Lust, E. Eynikel & K. Hauspie, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2003; J. M. Harden, *Dictionary of the Vulgate New Testament*, Society for Promoting Christian Knowledge, London, 1921; *The New International Dictionary of New Testament Theology*, Vol. 1, Colin Brown (Ed.), Regency, Grand Rapids, 1975

BIBLIOGRAFIE

1. Alexander, J. A., *Commentary on the Prophecies of Isaiah*, Kregel Classics, 1992.
2. Childs, Brevard S., *Isaiah. A Commentary*, Westminster John Knox Press, London, 2001
3. Donald Guthrie, *Evrei. Introducere și comentariu*, Editura Scriptum, Oradea, 2011.
4. Erdman, C. R., *The Book of Isaiah*, 1954.
5. Gesenius, William, *Hebrew and English Lexicon of The Old Testament including the biblical caldee*, Boston, New Edition, 1844
6. Gray, G. B. and A. S. Peake, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Isaiah*, International Critical Commentary, 1912.
7. Popescu-Mălăești, I., *Studii și comentarii la Proorocul Isaia*, fasc. IV, București 1972
8. Scultz, John, *Commentary to the Book of Jeremiah*, Published by Bible-Commentaries, 2008
9. Umoren, Gerald Emem, *The Salvation of the Remnant in Isaiah 11: 11-12. An Exegesis of a Prophecy of Hope and Its Relevance Today*, Universal Publishers, 2007.
10. Allis, O. T., *The Unity of Isaiah*, 1950
11. Ambrozic, A. M., *The Hidden Kingdom*, Washington, 1972.
12. Anderson, Bernhard W., *The Living World of the old. Testament*, London, 1964.
13. Anderson, G. M., *The Propheic Gospel, Studies in the Servant Songs*, London, 1952.
14. Aune, David E., *Prophecy in Early Christianity*, Grand Rapids, Eerdmans, 1983
15. Baal, Jav Van, *Offering, Sacrifice and Gift*, în *Understanding Religious Sacrifice. A Reader*, Jeffrey Carter (Ed.), Continuum, London, New York, 2006.
16. Bacon, B. W., *Studies in Matthew*, London, 1930.
17. Badham, P., *Christian Beliefs about Life after Death*, 1976
18. Bafflie, J., *Ant the Life Everlasting*, 1934
19. Baird, J. A., *Rediscovering the Power of the Gospel. Jesus' Theology of the Kingdom*, Wooster, 1982.
20. Basarab, Diac. Prof. Mircea, „Împărăția mesianică a păcii (Isaia II, 24)”, în *Glasul Bisericii*, nr. 9-10, 1970, pp. 910-918.
21. Brie, Ioan, „עֲבָד יְהוָה în cântecele Robului din Deutero-Isaia (II)”, în *Pleroma*, anul IX, nr. 1, 2007

22. Cohen, R., Westbrook, *Isaiah's Vision of Peace in Biblical and Modern International Relations: R. Swords into Plowshares*, Palgrave Macmillan, 2008
23. Coman, Pr. Prof. Ioan, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București, 1944.
24. Congar, Yves, *Les voies du Dieu vivant*, Editura du Cerf, Paris, 1962.
25. Cornițescu, Pr. Prof. Constantin, „Pacea după Sfânta Scriptură și scrierile Sfinților Părinți”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 11-12/1983
26. Cornițescu, Diac. prof. dr. Emilian, „Persoana lui Mesia și lucrarea sa în lumina profeților vechitestamentari”, în *Studii Teologice*, 9-10, 1985
27. Cornițescu, Pr. Prof. Constantin, „Învierea Domnului și Însemnătatea ei pentru viața creștină”, în *Ortodoxia*, nr. 2, 1983.
28. Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Emilian, „Mesia Domn al păcii și al dreptății”, în *Studii Teologice*, 2, 1990
29. Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Emilian, „Proorocirea, putere umană sau dar dumnezeiesc?”, în *Glasul Bisericii*, nr. 4-6, 1993
30. Cullmann, O., „The Return of Christ”, în A. J. B. Higgins (ed.), *The Early Church*, 1956.
31. Cullmann, Oscar, *Christologie du Nouveau Testament*, Editura III, Neuchatel, 1968.
32. Culver, R. D., *The Sufferings and Glory of the Lord's Righteous Servant*, 1958.
33. Davidson, R., „Universalism in Second Isaiah” in *Scottish Journal of Theology*, col. XVI, 1963.
34. Delitzsch, F. J. and P. J. Gloag, *The Messiahship of Christ*, 1983
35. Delitzsch, Franz, *Messianic Prophecies in Historical Succession*, translated by Samuel Ives Curtiss, Wipf and Stock Publishers, Oregon, USA, 1997
36. Dennefeld, L., *Le mesianisme*, Paris 1929
37. DeVries, S. J., *Yesterday, Today and Tomorrow*, 1975
38. Dodd, C. H., *The Parables of the Kingdom*, New York, 1961.
39. Donfried, K. P., *The Kingdom of God in Paul*, 1987.
40. Dupont-Sommer, A., *Les Ecrits esséniens découverts près de la Mer Morte*, Paris 1959.
41. Eliade, Mircea, *Mitul eternei reîntoarceri*, Univers Enciclopedic, București, 2011
42. Ellison, H.L., *The Centrality of the Messianic Idea for the Old Testament*, 1953
43. Engnell, Ivan, *The Ebed Yahweh Songs and the Suffering Messiah in Deutero-Isaiah*, Manchester University Press, 1948.

44. Federsen, Iohannes, *Israel its Life and Culture*, London 1926.
45. Ferguson, E., *The Kingdom of God in Early Patristic Literature*, 1987.
46. G. Robinson, „The Idee of Rest in the OT and the Search for the Basic Character of the Sabbath”, în *Zeitschrift für die attestamentliche Wissenschaft*, Giessen, Berlin, 92, 1980
47. Gager, J., *Kingdom and Community*, Englewood Cliffs, 1975.
48. Galeriu, Constantin, *Jertfa și răscumpărare*, Editura Harisma, București, 1991.
49. Galeriu, Pr. Constantin, „Sensul creștin al pocăinței”, în *Studii Teologice*, XIX (1967), 9-10
50. Gelston, A., *The Missionary Message of Second Isaiah*, in „Scottish Journal of Theology”, vol. 18, 1965.
51. Gheorghiu, Dr. Vasile, *Epistola către Romani*, Cernăuți, 1938
52. Gheorghiu, Prof. Dr. V., *Sfânta Evanghelie după Matei*, Cernăuți, 1925
53. Hoppe, Leslie J., *Isaiah. New Collegeville Bible Commentary*, Lirurgical Press, Collegeville, 2012
54. Hyatt, J. Philip, *The Sources of the Suffering Servant Idea*, în „Journal of Near Eastern Studies”, vol. III, 1944, pp. 79-86.
55. Jacob, Edmond, *Les Thèmes essentielles. Time Théologie de Ancient Testament*, Neuchâtel, 1955.
56. Jarpalău, G., *Valoarea interpretării tipologice a Vechiului Testament*, “Studii Teologice”, XXXVIII (1981), nr. 5-6.
57. Jarpalău, Pr. Drd. Gh., *Caracterele Împărăției mesianice după proorocirea lui Isaia*, „Mitropolia Olteniei”, anul XLII, nr. 4-6, 1990
58. Jeremias, A., *Das Alte Testaments im Lichte des alten Orients*, (ed. 2), Leipzig, 1906
59. Johnson, A. R., *Sacral Kingship in Ancient Israel*, 1955
60. Leupold, H. C., *Exposition of Isaiah*, 1968.
61. Linbiom, J., *Prophecy in ancient Israel*, Oxford, 1962.
62. Lindblom, J., *A Study on the Immanuel Section în Isaiah*, 1957
63. Lindbloom, J., *Prophecy in Ancient Israel*, 1963.
64. Lods, A., *Les Prophètes d'Israel et le Début du Judaism*, Paris, 1935.
65. Long, V. Philips, David W. Baker, Gordon J. Wenham (Eds.), *Windows into Old Testament History*, William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2002

66. Lundström, G., *The Kingdom of God in the Teaching of Jesus*, Trans. J. Bulman. Edinburgh, 1963.
67. Machen, J. G., *The Virgin Birth of Christ*, 1967
68. Manson, T. W., *The Servant Messiah*, 1953
69. Manson, W., *Jesus the Messiah*, 1943
70. Martin, A. and J. A. Martin, *Isaiah: The Glory of the Messiah*, 1983
71. Martin, Achard, K., *Israël et les Nations: La perspective missionnaire l'Ancien Testament*, Neuchatel Paris, 1969.
72. Martin-Achard, R., *From Death to Life*, 1960.
73. McConville, J. G., *God and Erathly Power. An Old Testament Political Theology*, T & T Clark, 2006
74. McGlynn, Moyna, *Divine Judgement and Divine Benevolence in the Book of Wisdom*, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reiche, Mohr Siebeck, Tübingen, 2001.
75. McKenzie, John, *The Power and the Wisdom*, London 1965.
76. Meignan (Le cardinal), «*Les prophetes D'Israil*», cap. XI, *Isaie. Ses debuts obscures*, 1991
77. Melniciuc-Puică, Pr. Asist. Ilie, *Sensul tipic al jertfelor Vechiului Testament*, în „Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza din Iași” (serie nouă), Teologie, tomul V, 1999-2000, Editura Universității „Al. I Cuza” din Iași.
78. Merrill, Eugene H., *Kingdom of Priests: A History of Old Testament Israel*, Baker Academic, 2008
79. Mihoc, Pr. Asist. V., *Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei*, “Ortodoxia”, (1983), nr. 2.
80. Mihoc, Pr. Vasile, *Sensul tipic al Vechiului Testament după I Corinteni 10, 1-11*, “Mitropolia Ardealului” XXI (1976), nr. 4-6.
81. Mircea, Basarab, Diac. Prof., „Împărăția mesianică a păcii (Isaia II, 24)”, în *Glasul Bisericii*, nr. 9-10, 1970, pp. 910-918.
82. Neaga, Pr. Prof. Dr. Nicolae, „Împărăția lui Dumnezeu, Împărăția păcii”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 7-8, 1983, pp. 401-414

83. Neaga, Pr. Prof. Dr. Nicolae, „Împărăția păcii (Isaia 2, 4)”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 8-9, 1957, pp. 569-574
84. Neaga, Pr. Prof. Dr. Nicolae, „Pacea în viziunea profeților”, în *Mitropolia Banatului*, 13/1982
85. Neaga, Pr. Prof. dr. Nicolae, *Hristos în Vechiul Testament*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004
86. Neaga, Pr. Prof. Nicolae, „Ideea de mântuire în Vechiul Testament”, în *Glasul Bisericii*, an XIX, nr. 9-10, 1960
87. Neaga, Pr. Prof. Nicolae, „Împărăția păcii (Isaia 2, 4)”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XXXIII, nr. 8-9, 1957
88. Neaga, Pr. Prof. Nicolae, „Pacea în viziunea profeților”, în *Mitropolia Ardealului*, an XXVII, nr. 1-3, 1984
89. Neaga, Prof. dr. Nicolae, *Hristos în Vechiul Testament*, Cluj Napoca, 2004
90. Neaga, Prof. N., *Profeții mesianice în Cartea Facerii - contribuție la lămurirea unor texte*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1930
91. Nellas, Panayotis, *Omul animal îndumnezeit*, Editura Deisis, Sibiu, 2003
92. North, C. R., *Isaiah 40-53, The Suffering Servant of God*, London 1964.
93. North, C. R., *Isaiah 40–55*, 1964.
94. North, Christopher, *The Suffering Servant in Deutero Isaiah*, London 1948.
95. Nugent, John C., *The Politics of Yahweh. The Old Testament, and the People of God*, Cascade Books, Eugene, 2011
96. Orelli, H. C. von, *The Prophecies of Isaiah*, 1977.
97. Paschia, Pr. Dr. Gheorghe, „Profeții Vechiului Testament propovăduiesc pacea, se roagă și luptă pentru ea”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1984
98. Patrick, D., *The Kingdom of God in the Old Testament*, 1987.
99. Pentiuc, Drd. E., „Mesia al Bibliei. Hristologia Vechiului Testament”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 10-12, 1981
100. Pentiuc, Drd. E., „Mesianismul în perioada premergătoare venirii Mântuitorului”, în *Ortodoxia*, nr. 1, 1983
101. Perrin, N., *Jesus and the Language of the Kingdom*, Philadelphia, 1976.
102. Perrin, N., *The Kingdom of God in the Teaching of Jesus*, Philadelphia, 1963.

103. Plămădeală, Antonie, „Câteva probleme în legătură cu Ebed-Yahve în Deutero-Isaia. Preliminarii la o Teologie a slujirii”, în *Mitropolia Banatului*, anul XX, nr. 1-3, 1970
104. Plămădeală, Antonie, *Ehed-Iahve în lumina Noului Testament*, “Mitropolia Banatului”, XXI (1970), nr. 4-6.
105. Prelipcean, Pr. Prof. Vladimir, „Pacea mesianică la profeții Vechiului Testament”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1954
106. Prelipceanu, Pr. Prof. Vladimir, „Mesianismul lui Iisus în raport cu mesianismul iudaic”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 1-2, 1969
107. Prelipceanu, Pr. Prof. Vladimir, „Profeți și profeții false, după Vechiul Testament”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6, 1949
108. Provan, Iain William, V. Philips Long, Tremper Longman, *A Biblical History of Israel*, Westminster John Knox Press, 2003
109. Robert L. Harris (Ed.), *Theological Wordbook of the Old Testament*, Mitropolia Oltenieiody Press, Chicago, 1999
110. Robinson, H. Wheeler, *Corporate Personality in Ancient Israel*, Philadelphia 1964. Acelasi, mai ales
111. Robinson, H. Wheeler, *The Cross of the Servant. A Study in Deutero-haiah*, London 1926
112. Robinson, H. Wheeler, *The Hebrew Conception of Corporate Personality* in „Werden und Wesen des Alten Testaments” herausgegeben von Paul Vot, Friedrich Stummer und Johannes Hempel, Berlin 1936.
113. Wilcke, Hans-Alwin, *Das Problem eines messianischen Zwischenreichs bei Paulus*, Zwingli Verlag, Zurich, 1967.
114. Wilson, Robert R., *Prophecy and Society in Ancient Israel*, Fortress, 1988
115. Wright, Christopher, *The message of Ezekiel, The Bible Speaks Today*, ed. Alec Motyer (OT), et alii (Eds.), Inter-Varsity Press, England, first published 2001